

Universiteit
Leiden
The Netherlands

KID-management heeft de toekomst

Calff, J.S.

Citation

Calff, J. S. (2011). KID-management heeft de toekomst. *Informatieprofessional*, 2011(11), 25-28. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/18009>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/18009>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

KID-management heeft de toekomst

Het jaarcongres 2011 van de NVB, dé beroepsvereniging van informatieprofessionals, heeft als centraal thema niet 'het vak' of 'het veranderende vak', maar 'Een ander vak'. In de editie-2010 was een van de tracks getiteld 'de Professie', en in 2009, net even anders, 'de Professional'. Blijkbaar is er iets aan de hand. Een halve eeuw geleden hadden de congressen van de NVB nog gewoon een volgnummer: in 1962 vond het 33e Bibliotheekcongres plaats, waar het vijftigjarig bestaan werd gevierd van de NVB, de Nederlandse Vereniging van Bibliothecarissen.

Josje Calff

Wie is...

Josje Calff is adjunct-directeur van de Universitaire Bibliotheken Leiden (UBL). Tevens is zij lid van de Raad van Toezicht van het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB) en voorzitter van de FOBID-Opleidingscommissie.

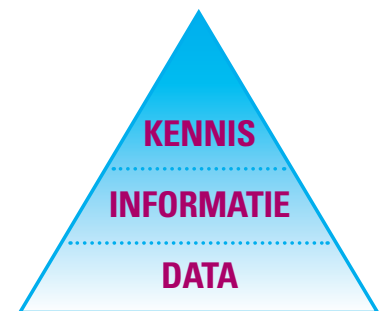

Josje Calff spreekt tijdens de track 'Het Vak'

Wat dat (andere?) vak tegenwoordig precies inhoudt, en of met 'vak' en 'professie' hetzelfde bedoeld wordt, is niet vanzelfsprekend. Hier volgt een poging het terrein nader in kaart te brengen, zonder bij voorbaat al verstrikt te raken in hoe het vak moet heten, hoe we de bijbehorende beroepsbeoefenaren zullen noemen, wat zo'n professional daarvoor zoal moet kennen en kunnen, laat staan welke opleiding daarvoor nodig is. Het gaat daarbij (1) om het vak in de zin van een vakdiscipline, (2) om het beroep (of eigenlijk beter in meervoud: de functies), en (3) om de relatie daarvan met de bibliotheek.¹ Zo'n helicopterview is onvermijdelijk tamelijk abstract en theoretisch van karakter.

Het vak

Ten eerste 'het vak' in de zin van een vakdiscipline. In Wikipedia² en elders wordt als primair kenmerk voor een vakdiscipline genoemd dat er sprake moet zijn van een specifiek, formeel onderwerp van studie: *het kenobject*. Wat het kenobject van ons vak is, is in Nederland een maar weinig expliciet besproken onderwerp. Dat creëert ruimte voor iedereen om de vakinhoud naar eigen inzicht en behoefte in te vullen. Dat is uiteraard niet verboden, maar het leidt tot veel langs elkaar

Figuur 1. KID-piramide

heen gepraat en brengt het discours niet verder.

Ooit draaide het vak om de *bibliotheek*. Recenter gooit *informatie* hogere ogen als onderscheidend element: het *informatievak* dus. Of liever nog het *bibliotheek- en informatievak*. En hoewel *informatie* nog steeds een cruciale plaats inneemt, lijkt de tijd rijp om de blik te verruimen en de trits *Kennis – Informatie – Data* (hierna kortweg aan te duiden als KID) centraal te stellen.

De hiërarchische relatie tussen kennis, informatie en data is al in de jaren zeventig van de twintigste eeuw beschreven³ en speelt een vooraanstaande rol in veel literatuur over kennismanagement. Kennis, informatie en data worden daarin gepre-

‘Het is tijd om de trits Kenniss – Informatie – Data (KID) centraal te stellen’

Figuur 2.
KID-eenheden

senteerd in de vorm van een piramide (zie figuur 1).

Sinds de jaren tachtig gaat tevens veel aandacht uit naar een variant die nog een vierde, hogere trede omvat: *Wijsheid* (de WKID-piramide).⁴ Dit model is voor ons doel niet geschikt, omdat wijsheid betrekking heeft op iets dat uitsluitend in de hoofden van mensen zit en (nog?) niet kan worden vastgelegd op een ‘drager’ anders dan een mens. Juist het vastgelegd zijn is hier een vereiste, een cruciaal aspect: ons vak draait om *vastgelegde* kennis, informatie en data.⁵ Het type ‘drager’ waarop dat vastleggen heeft plaatsgevonden – papier, digitale media of anderszins – doet niet ter zake.

Vastgelegde kennis, informatie en data komt voor in velerlei gedaanten – hier aangeduid als KID-eenheden. Deze eenheden hebben soms de vorm van losse, op zichzelf staande *items* (bijvoorbeeld een boek, een afbeelding of een feitelijk gegeven), maar ze kunnen ook het karakter hebben van samenhangende *pakketten* (bijvoorbeeld een bibliotheek, een collectie of een dataset). Figuur 2 geeft een aantal bekende voorbeelden van KID-eenheden.

Het ‘kenobject’

Wat is nu het specifieke, onderscheidende onderwerp, het ‘kenobject’ van de vakdiscipline waar het hier om gaat? Ik zou het willen omschrijven als het geheel van de processen, die het gebruik van KID-eenheden faciliteren.

Het gaat hier onder andere om uit de klassieke bibliotheekomgeving bekende zaken, zoals selecteren, catalogiseren en uitlenen, maar ook om meer op de digitale omgeving afgestemde begrippen: metadateren, taggen, harvesten, digitaliseren, linken et cetera. Deels betreft het oude en nieuwe namen voor soortgelijke processen (metadateren ≈ catalogiseren), maar tevens omvat het nieuwe elementen die vóór het digitale tijdperk niet aan de orde waren: data curation, text mining, licentiebeheer, printing-on-demand, digital rights management, beheer van instellingspublicaties en onderzoeksgegevens en ondersteuning van de virtuele onderzoeksomgeving. Naast ondersteuning en bevordering van de ‘consumptie’ van KID-eenheden, wordt in toenemende mate ook de productie daarvan gefaciliteerd. In figuur 3 wordt een reeks voorbeelden opgesomd. Ongetwijfeld zullen in de toekomst nieuwe faciliterende activiteiten en processen opduiken, waarvan wij ons nog geen voorstelling kunnen maken.

Het gebruik van KID-eenheden is veelal werk van professionals, bijvoorbeeld wetenschappelijke onderzoekers of romanschrijvers, maar kan ook plaatsvinden in de context van ontspanning en vermaak: lezen, luisteren. Echter: het *vak* waar het hier om gaat betreft specifiek de *faciliterende processen* ten behoeve van (het gebruik van) vastgelegde kennis, informatie en data – anders gezegd het ‘managen’ van KID-eenheden. Dit vak wil ik kortweg *KID-management* noemen.

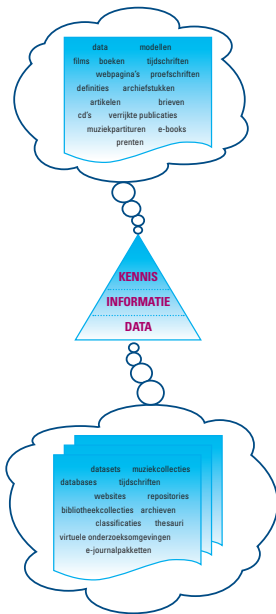
De professie

Waar het tot nu toe ging over het vak als (wetenschappelijke) discipline, wil ik nu de aandacht verschuiven naar het ‘beroep’.⁶ De term *informatieprofessional* of *informatiewerker* als overkoepelende aanduiding voor een reeks van beroepen is in Nederland vrij algemeen aanvaard. Het vakblad *InformatieProfessional* (IP) ging in 1997 van start, met vanaf de derde jaargang als ondertitel *Vakblad voor informatiewerkers*. En voor zover ik weet is geen naamswijziging op handen. Maar ondanks deze relatieve eensgezindheid is niet altijd helder welke functies nu precies wel of juist niet tot de beroepsgroep gerekend moeten worden.⁷ Opvallend is dat de discussie over het *beroep* in Nederland vrijwel altijd gevoerd wordt vanuit het perspectief van de *beroepsopleiding*.⁸ Juist vanuit het opleidingsperspectief blijkt hoe uiteenlopend de functies zijn die men in gedachte heeft, en hoe breed het scala is aan kennis, vaardigheden en andere competenties waarover (toekomstige) informatieprofessionals zouden moeten beschikken.

Kennis, vaardigheden en competenties

Het is daarom verhelderend niet alleen in kaart te brengen wat de specifieke, kenmerkende inhoud van het vak is, maar bovendien te omschrijven welke andere kennis, vaardigheden en competenties een rol kunnen spelen bij het uitoefenen van

Acquireren
 Adviseren
 Archiveren
 Beschrijven
 Bewaren
 Catalogiseren
 Collectioneren
 Conserveren
 Data curation
 Deselecteren
 Digitaliseren
 Doceren
 Embargo-beheer
 Harvesten
 Instrueren
 ...

Inventariseren
 Licentiebeheer
 Metadateren
 Opslaan
 Ordenen
 Publiceren
 Restaureren
 Selecteren
 Taggen
 Thesaureren
 Uitlenen
 Updaten
 Versiebeheer
 Verzamelen
 Zoeken
 ...

Figuur 3.
 KID-management

'Universiteitsbibliotheken ontwikkelen zich tot KID-manager van hun universiteit'

beroepen die gerekend kunnen worden tot KID-management. Daarbij zijn drie verschillende lagen te onderscheiden: ten eerste een aantal terreinen dat inhoudelijk min of meer aan KID-management gerelateerd is, ten tweede kennis en vaardigheden die onmisbaar zijn voor bepaalde KID-managementfuncties en ten derde allerlei algemene competenties, die samenhangen met het (niveau van) beroepsmatig functioneren in willekeurig welk vak of welke functie dan ook.

De binnenste ring betreft zelfstandige vakgebieden die aan KID-management verwant zijn, maar die daar geen deel van uitmaken. Het zijn gerelateerde kennisdomeinen, waarbij data, informatie, media en communicatie een belangrijke rol spelen, zoals informatie- en communicatietechnologie, media, (data)communicatie en informatierecht. Globale kennis van deze gerelateerde vakgebieden is voor veel functies binnen KID-management relevant.

Daaromheen zit een ring van kennis die voor bepaalde beroepen of functies binnen KID-management wenselijk of zelfs onmisbaar is, maar beslist niet voor alle functies relevant. Dat betreft domeinkennis, bijvoorbeeld op de terreinen onderwijs en wetenschap, medisch, juridisch, kunst en cultuur et cetera, maar ook kennis en vaardigheden op het gebied van management, financiën, bestuur en politiek. Voor deze domeinen bestaan 'eigen' gespecialiseerde opleidingen. KID-managers in bepaalde functies dienen over bepaalde onderdelen van

deze kennis te beschikken en daartoe (een deel van) de relevante opleidingen te volgen of gevolgd te hebben.

De buitenste ring betreft diverse algemene vaardigheden en (gedrags-)competenties, die voor de uitoefening van welk beroep dan ook wenselijk of noodzakelijk zijn. Daarbij valt te denken aan lees-, schrijven en computervaardigheid, communicatieve vaardigheden, flexibiliteit en omgevingsbewustzijn. Het betreft hier de gangbare leerstof in het basis- en voorgezet onderwijs, maar ook persoonlijke eigenschappen en sociale vaardigheden. Die laatste twee zijn niet zonder meer leerbaar, maar kunnen wel extra getraind worden.

De bibliotheek

Na de papieren bibliotheek kwam de hybride bibliotheek, waar – naast papieren boeken en tijdschriften – in toenemende mate ook digitale materialen toegankelijk waren: collectie én connectie. Ooit, en voor een deel geldt dat nog steeds, waren 'bibliotheek' en 'informatie' onverbreekbaar met elkaar verbonden. Tegenwoordig denken de meeste mensen bij het begrip 'informatie' eerder aan internet dan aan de bibliotheek.

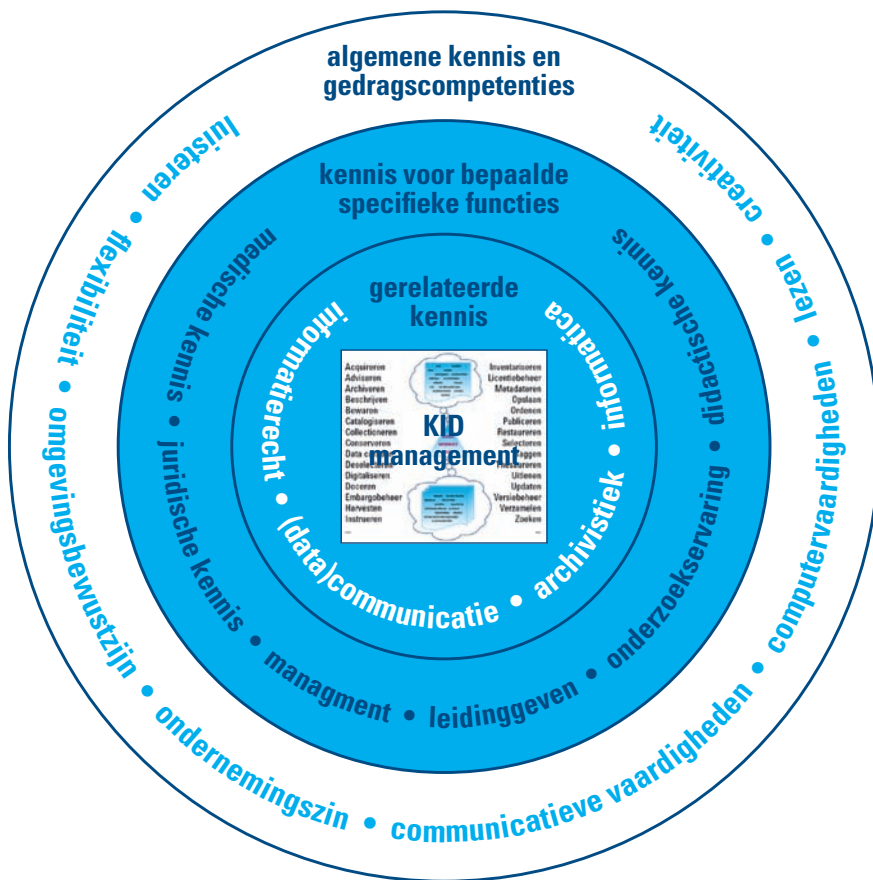
De bibliotheek wordt – behalve als een 'verzameling' van boeken of anderszins – dezer dagen weer steeds vaker primair geassocieerd met een fysieke plek met een sociale functie: de bibliotheek als gebouw, als ontmoetingsplaats, als ruimte om (samen) te lezen en te studeren. Universiteitsbibliotheken als studieplek zijn

populairder dan ooit, en ook de bezoekerscijfers van grote moderne openbare bibliotheken zijn hoog. Openbare bibliotheken zien hun uitleencijfers dalen, maar hun bestuurders zijn en blijven in de eerste plaats gericht op de eigen locatie, het centrale gebouw en haar filialen: een plaatselijke voorziening voor lezen en leren, voor boeken en informatie, maar ook voor ontmoeting en debat.

Wetenschappelijke bibliotheekorganisaties, met name universiteitsbibliotheken, houden zich behalve met hun gebouwen, daarnaast intensief bezig met een steeds breder wordend scala aan taken. Deze activiteiten zijn alle te beschouwen als het faciliteren van activiteiten en processen rond het gebruiken en produceren van KID-eenheden ten behoeve van hun eigen doelgroepen.⁹ Je zou kunnen zeggen dat universiteitsbibliotheken, naast hun rol als bibliotheeklocatie, zich tevens verder ontwikkelen tot KID-manager van hun universiteit, in elk geval waar het *wetenschappelijke* kennis, informatie en data betreft. Dat resulteert in een aanzienlijke verbreding van het werkterrein buiten de fysieke bibliotheek.¹⁰

Eén vak? Vele opleidingen!

Het totaalplaatje van alle competenties, kennis en vaardigheden, die een rol kunnen spelen bij functies in ons vak, in onze professie en in de bibliotheek, ziet er dan als volgt uit: in de kern bevindt zich KID-management, bestaande uit faciliterende processen rond vastgelegde kennis, in-

Figuur 4. Overzicht van het geheel aan potentiële 'leerstof' voor de professie

formatie en data. Daaromheen zijn drie lagen of ringen zichtbaar, bestaande uit kennis, vaardigheden en competenties variërend van inhoudelijk aan KID gerelateerde onderwerpen, via domeinen die voor bepaalde KID-managementfuncties relevant zijn, tot algemene vaardigheden en gedragscompetenties. In figuur 4 wordt schematisch het geheel aan 'leerstof' in beeld gebracht dat voor het vak, de professie en de bibliotheek relevant is. Uit het totaalplaatje wordt duidelijk dat de leerstof voor KID-management als vakdiscipline enerzijds en voor functies in de bibliotheek als plek anderzijds behoorlijk ver uit elkaar zijn gegroeid. Zó ver,

dat je je kunt afvragen of het zinvol is om alle functies waarop hier bedoeld wordt nog wel tot dezelfde beroepsgroep te rekenen. Mogelijk is dat niet zo'n relevante vraag, maar evident is wel dat de gedachte aan één beroepsopleiding, ook al zou deze worden aangeboden op een reeks van verschillende niveaus, niet reëel is. Kortom: dé bibliotheekopleiding bestaat niet meer. Wat wel noodzakelijk is, is een breed en divers aanbod van opleidingen, cursussen en trainingen; maatwerk dat is afgestemd op specifieke functies en flexibel aanpasbaar is aan de permanent evoluerende behoefte.

Hier wordt niet verder besproken welke bestaande opleidingen mogelijk overbodig zijn dan wel juist nog gemist worden.¹¹ Eén aspect wil ik er graag uitlichten: meer aandacht voor KID-management als vakwetenschap in Nederland is nodig. De van oorsprong Amerikaanse i-School-beweging¹² zou daarvoor een inspiratiebron kunnen zijn. Aan de behoefte aan hoogopgeleide KID-managers op de arbeidsmarkt bestaat volgens mij geen enkele twijfel.

'Meer aandacht voor KID-management als vakwetenschap in Nederland is nodig'

Noten

- 1] Veel inspiratie daarvoor heb ik opgedaan bij Cilip, de Engelse zusterorganisatie van de NVB, en met name bij de daar al een aantal jaren gevoerde discussies over het *Body of Professional Knowledge*: tinyurl.com/3btpeqb. Zie ook mijn eerdere opmerkingen hierover in Josje Calff, 'Het vak en de opleiding', in: *InformatieProfessional 2* / 2009 p. 17-21 (<https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/14862>).
- 2] Zie: nl.wikipedia.org/wiki/Vakwetenschap: 'Een vakwetenschap of vakdiscipline is de verkorting van vak-specialistische wetenschap of specialistische wetenschap, en dit is een aanduiding van een bestaand wetenschappelijk of academisch vakgebied. Specialistische wetenschap betekent letterlijk: wetenschap gespecialiseerd in een bepaald onderwerp ofwel kenobject.'
- 3] Een vroege, mogelijk de eerste, vermelding van de K-I-D driehoek is te vinden in Nicholas L. Henry, 'Knowledge Management: A New Concern for Public Administration' in: *Public Administration Review* 34 (1974) p. 189.
- 4] Zie bijvoorbeeld: Gene Bellinger e.a., 'Data, Information, Knowledge, and Wisdom' (2004): www.dsd.gov.it/train/km/kboc/DIKUW_KM.pdf. Soms wordt in dit verband ook gerefereerd aan enkele regels uit het gedicht *The Rock* (1934) van T.S. Eliot.
- 5] Om deze reden beschouw ik ook *tacit knowledge* (kennis-in-de-hoofden-van-mensen) als zodanig niet als onderdeel van het vak. Wanneer kennismangers zich ten doel stellen om deze *tacit knowledge* overdraagbaar te maken door ze op een of andere manier te laten vastleggen, dan vallen deze inspanningen en de resultaten daarvan, de *vastgelegde* kennisuitingen, weer wél binnen de hier gehanteerde definitie.
- 6] In het in noot 2 vermelde artikel in Wikipedia wordt ook het bestaan van een specifieke beroepsgroep met een specifieke opleiding en een forum voor wetenschapsontwikkeling genoemd als karakteristiek van een vakwetenschap.
- 7] Zie Josje Calff, 'Het vak en de opleiding', in: *InformatieProfessional 2* / 2009 p. 17-21 (<https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/14862>). Zie ook de FOBID Functiewiki, zoals in 2009 vervaardigd door de FOBID Opleidingscommissie: www.fobidwiki.nl.
- 8] Op 13 oktober 2011 werd hieraan een Expertmeeting gewijd *Opleidingen voor het Bibliotheek- en Informatievak*, georganiseerd door de FOBID-Opleidingscommissie.
- 9] Zie voor de activiteiten waarom het daarbij concreet gaat onder andere ook Edwin Mijsbergen, 'Invloed van digitalisering loopt als rode draad door het toekomstbeeld' [over de beleidsplannen van de universiteitsbibliotheken van Maastricht, Leiden en Groningen] in: *InformatieProfessional 10* / 2011 p. 12-13.
- 10] In verschillende gevallen wordt voor die nieuwe activiteiten de term *embedded library* gebruikt. Dat kan soms mede dienen om zichtbaar te maken dat het 'de bibliotheek' (als organisatie) is, die de desbetreffende (digitale) diensten levert, waar dit voor gebruikers niet evident is.
- 11] Zoals ook al geopperd werd tijdens de Expertmeeting *Opleidingen in het Bibliotheek- en Informatievak* (zie noot 8): het 'L-woord', dat wil zeggen het woord 'bibliotheek', komt in de naam van deze vakdiscipline niet meer voor.
- 12] Zie: www.ischools.org.